

rosa vera

UNA APORTACIÓ A LA HISTÒRIA DEL GRAVAT MODERN A CATALUNYA

C A S T I L L A

Michael Wiley

← Ph

FITXA GENERAL

G

AUTOR: MIGUEL DELIBES

TÍTOL: Castilla. Dieciocho grabados al buril de Jaume Pla. Prólogo de Pedro Laín Entralgo. Textos de Miguel Delibes.

LLOC: Barcelona

EDITORIAL: Edicions de La Rosa Vera

ANY: MCMLX (1960)

G.1

MIGUEL DELIBES SETIÉN (Valladolid 1920) Novellista castellà, la seva obra es manté entre dues tesis fonamentals: a) l'autenticitat de la vida rural enfront de la vida urbana i b) la mort com a sentit últim de l'existència. Aconseguí el Premi Nadal l'any 1948 amb l'obra La sombra del ciprés es alargada, que s'està ro-

dant per fer-ne una pel·lícula. El 1955, amb Diario de un cazador, obté el Premio Miguel de Cervantes, seguint després el Fastenrath (1) i el Premi de la Crítica. També conrea el periodisme i el reportatge. És membre de La Real Academia Española des del 1973. El setembre del 1986 se li va retre un doble homenatge: per la fidelitat a la seva ciutat nadiua, nomenat-lo fill predilecte de Valladolid, i per la universalitat de la seva obra. En el discurs de la clausura de l'acte ell mateix diria.

Quando tomé la decisión de escribir, la literatura y el sentimiento de mi tierra se imbricaron, pero en todo caso ni Valladolid ni Castilla me deben algo, sino tal vez al contrario, sea yo el deudor, porque de ellos he tomado no sólo los personajes, escenarios y argumento de mis novelas, sino también, y esto es esencial, las palabras con que han sido escritas. Si es cierto que en esta ciudad se habla buen castellano, yo me he aprovechado de ello. (2)

També amb motiu d'aquest homenatge es va estrenar l'obra de teatre La hoja roja, homònima de la que l'autor havia escrit el 1959. El seu treball és reconegut mundialment i ja s'han fet sis pel·lícules basant-se en les seves novel·les: El camino (1962), Retrato de familia (1976), extreta de la novella Mi idolatrado hijo Sisi, La guerra de papá (1977) sobre la novella El príncipe destronado i Los santos inocentes (1984) i El disputado voto del señor Cayo (1986) que porten el mateix títol. La darrera és La sombra del ciprés es alargada esmentada ja abans i que està en fase de rodatge en el moment d'escriure aquestes ratlles.

La visió que MIGUEL DELIBES dóna de Castella és totalment diferent a la que donaven els escriptors de la Generació del 98. Una Castella real, sense mites ni tòpics, on no es limita a descriure una terra sense problemes, vetllant la

pura estètica com feien aquells, sinó que dóna una visió sociològica viva i actual:

Yo estoy lejos de ser un hombre de ideas; a mi lo que en realidad me divierte es escribir sobre hombres y cosas.(3)

D'homes i coses humils que parlen d'una Castella maltractada i humiliada, però que maigrat la seva desgràcia no ha perdut la personalitat.

L'home de Castella, "el castellano viejo", es ...un individuo juicioso, sumiso, lacónico trabajador, fácil presa de rencillas, escéptico y fatalista... (4), i DELIBES ho fa palès en la seva obra amb un llenguatge planer, entenedor i demostrant que coneix a fons les formes idiomàtiques d'aquelles terres i dels seus habitants.(5)

JAUME PLA I PALLEJÀ (Rubí, 1914) (6).

G.2

JAUME PLA, recorrent les terres de Castella, de Castella la Vella concretament, féu una sèrie de dibuixos dels paisatges que més el copsaren i els ensenyà a MIGUEL DELIBES perquè aquest hi posés un text. D'aquest intercanvi en sorgí el desè llibre publicat amb tant d'encert per LA ROSA VERA i que tot seguit anirem a comentar.

Prèviament, jo vaig fer uns dibuixos i després els vaig començar a gravar. Però abans d'acabar-los ja m'havia

llegit bona part de la literatura espanyola buscant qui em podria fer uns textos.

Primer de tot vaig pensar amb en Cela, naturalment. Amb en Cela havíem estat molt amics, però en Cela és un trinzeraire que humanament no es pot comparar amb Delibes.

Cela em va dir que ho faria, però amb la condició que el seu nom havia de ser més gran que el meu; en segon lloc, que havia d'ocupar la primera ratlla i, després, doncs que era jo qui il·lustrava el seu text i no pas ell qui il·lustrava els meus gravats. Davant d'això, jo li vaig dir -amb unes altres paraules- que ho deixés córrer.

(7)

Després d'aquest entrebanc amb CAMILO JOSÉ CELA, JAU-
ME PLA topà amb la literatura de DELIBES i ja no tingué
cap mena de dubte. Se'n va anar a Valladolid a cercar-lo i
li exposà la idea del llibre, tot mostrant-li els dibuixos.
Però MIGUEL DELIBES digué que allò no ho havia fet mai
i que se li feia una muntanya. A la fi, després de mirar-
se'ls molt de temps, accedí:

1. ¿Conocía a Jaime Pla antes de colaborar con La Rosa Vera?
¿Cómo y cuándo se conocieron?

Con este motivo, en Valladolid. Él estaba trabajando
aun en esta obra

Con este motivo, en Valladolid. Él estaba trabajando aun en esta obra.

2. ¿Cómo surgió la idea de crear este libro?

La idea surgió de Jaime, y yo, al ver sus grabados.
La acepté con entusiasmo

La idea surgió de Jaime, y yo, al ver sus grabados, la acepté con entusiasmo

3. ¿Había visto los grabados antes de escribir los textos?

En los grabados: tuvi presentes y las historias de Castilla
surgieron de los ~~misimos~~ ^{mínimos} elementos que me facilitaban los grabados: un cerro, un tendido de luz,
una hilera de chopos...

Los tuve presentes y las historias de Castilla surgieron de los ~~misimos~~ ^{mínimos} elementos que me facilitaban los grabados: un cerro, un tendido de luz, una hilera de chopos. (8)

En un valado. Y hasta

Miguel Delibes

Els textos foren inèdits totalment per a aquella edició. Més endavant DELIBES els agrupà en un llibre titulat Viejas historias de Castilla la Vieja (9)

Fou amb el llibre Viaje a la Alcarria de CELA, il·lustrat per JAUME PLA l'any 1958 amb burins i xilografies, quan aquest "descobrí" realment Castella. Aquells gravats -però- eren molt petits i JAUME PLA es quedaria amb les ganes de fer-ne d'altres i aprofundir en el tema. Fou aleshores quan empenqué la tasca de Castilla. Llibre doncs que es convertiria en el descendent directe d'aquell Viaje a la Alcarria que havia il·lustrat dos anys abans.

Amb aquesta obra, era la primera vegada que MIGUEL DELIBES escrivia un text per a il·lustrar uns dibuixos previs, però també val a dir que se'n va rortir meravellosament bé, constituint una aventura que, segons ell, tornaria a repetir de bon grat.

Castilla consta de disset capítols distribuïts de manera totalment simètrica, formant dos blocs rectangulars de paraules que, situats a les pàgines parelles, s'enfronten a un altre bloc també rectangular, de les mateixes dimensions, situat a les pàgines imparelles i constituint

pel gravat.

Són disset historietes curtes que ocupen exactament el mateix espai i que, malgrat ser independents, tenen un lligam entre sí que els dóna un cos uniforme. És un fil conductor que ens mena des del principi fins al final per tornar de nou al començament, com si fos un cercle tancat en sí mateix.

Isidoro, el protagonista de la història, després d'una llarga absència del seu poble natal, redescobreix la seva terra i s'adona que la vida d'aquella zona, la vida rural de Castella, no havia evolucionat gens ni mica durant aquell temps, des que ell era petit. Castella s'havia quedat en el segle XVI, aïllada de tota civilització i tancada en el seu món, un món de desconfiança i de superstició, d'impotència i de resignació, on tot allò que fugís de la caça i els mitjans de supervivència no comptava per a res.

Abans del pròleg del llibre, a tall d'introducció, hi ha un apartat on JAUME PLA, el gravador, justifica el perquè de l'obra, el perquè de l'ús del burí, perquè Castella i perquè DELIBES.

Amb les seves paraules, deixa ben clar que no es tracta pas de voler donar una imatge del paisatge castellà, sinó que allò que tot seguit veurem és tan sols un recull d'algunes visions d'aquesta part d'Espanya que és Castella:

Son, simplemente, un pequeño conjunto de sobrias estampas castellanas, unos comentarios plásticos sugeridos a la retina maravillada de un grabador que nació y vivió siempre a la orilla del Mediterráneo: la imagen lineal de aquellos paisajes que, por estar más alejados de su campo visual cotidiano, le han producido una emoción más fuerte.

Por un lado, el buril puede ser un procedimiento tan idóneo como la pintura, y acaso más, para traducir el

pero juego lineal de las llanuras de Castilla. Por otra parte, un hombre habituado al montañoso horizonte geográfico que encierran los Pirineos y el Ebro puede descubrir, quizá, un nuevo encanto en los arabescos de los campos interminables y en las perspectivas ilimitadas. El grabado al buril es seco y austero, como los campos de Castilla. Pero no tanto que no pueda reflejar la ternura delicada existente bajo la pretendida hosquedad de aquel paisaje. (pg.7)

I referint-se a l'autor del text diu:

Y Miguel Delibes, que ha caminado todos los caminos de Castilla, era quien con más razón podía continuar con la palabra la tarea interpretativa allí donde terminan las posibilidades de la línea. (pg.7)

Amb aquesta darrera frase, JAUME PLA remarca i dóna suport a la idea bàsica de LA ROSA VERA segons la qual primer de tot és el gravat i en segon lloc el text que l'illustra. I aquest serà el primer dels llibres que pren aquesta iniciativa.

Dit això, JAUME PLA deixa pas al pròleg a cura de PEDRO LAÍN ENTRALGO (10), i que porta per títol GUÍA PLÁSTICA DE CASTILLA.

D'una manera molt filosòfica i assagista, tal com s'escan en ell, LAÍN ENTRALGO ens parla del problema i la dificultat que suposa emitir un judici o una opinió sobre qualsevol acció o cosa de la vida i no caure en el fet de posar de relleu tota la càrrega d'informació i d'influència que arrosseguem pel sol fet de viure i pensar en una societat civilitzada.

LAÍN ENTRALGO divideix el pròleg en tres blocs per donar-nos a conèixer la seva visió personal i l'impacte que sobre ell li ha causat Castella.

Comença parlant de "LA FORMA DE CASTILLA" rebatent la idea d'ORTEGA I GASSET segons la qual a Castella no hi ha corbes. Només la recta, la vertical del xop, l'horitzontal del gos llebrer i l'oblíqua que forma el pagès quan llaura la terra, és la línia pròpia i característica de Castella, segons opinió d'ORTEGA. Per PEDRO LAÍN, en canvi, *El llano absoluto es en Castilla parva excepción. El paisaje castellano se ordena amplia y curvadamente ante el espectador, y al primario secreto vital de la curva tiene que recurrir quien de veras aspire a entenderlo.* (pg.14)

És a partir de l'observació dels burins de JAUME PLA que LAÍN s'adona d'aquest fet tot afirmant que, si bé existeix l'horitzontal, no ho fa com una línia recta perfecta sinó a través de la successió de petites sinuositats curvilínies.

Arran d'aquesta forma corbada que tant simbolitza aquestes terres, l'autor del pròleg ens introdueix en la idea de la corba còncava i la corba convexa com a línies representatives de la geometria no lineal. Com exemple d'ambdues corbes, cita "el valle" i "el antivalle" comparant-les amb els efectes que provoquen en el nostre estat d'ànim, per això ens dirà:

Si el valle hace recogida nuestra vida, el antivalle la hace arrojada, la impulsa desde dentro de ella misma hacia el peligro o la promesa de lo que ella no puede ver. El antivalle, en suma, nos obliga a vivir el "presentimiento" y la "ausencia", y tal es la cifra más íntima de su estética...(...)... Lo propio del paisaje que más estrictamente llamamos castellano es en rigor el antivalle, la eminencia geológica que de alcor en alcor va componiendo fragmentos de conos y cilindros acostados. (pg.16)

El segon bloc o apartat tracta de "EL COLOR DE CASTILLA". Sense color tot seria transparent, ens diu. Les for-

mes geomètriques estarien buides, però el color les fa corpòries, resistents i opaques:

Para el ojo humano, no hay forma sin color. Si la forma da a la realidad visible su esencia -genialmente superarlo y demostrarlo el cubismo-, el color nos revela su existencia. (pg.17)

I per acabar, el tercer i darrer punt on, sota el lema de "EL ROSTRO DE LA TIERRA", ens compara el rostre de Castella amb el rostre humà.

El rostre humà ve donat per les faccions i també el rostre de Castella té unes faccions pròpies i úniques. Aquestes faccions no són altres que el pollancre, la feixa, el camí i el poble. Elles van configurant uns ritmes, unes figures geomètriques, unes notes de color, i en definitiva uns sentiments envers l'home que viu i treballa aquelles terres. Sentiments, però, que també altres persones experimenten fortament davant d'aquestes immensitats de terres. Entre aquestes persones cal contar-hi JAUME PLA.

L'elogi que d'ell fa el nostre prologuista tanca aquest apartat tot dient que *Jaume Pla, catalán y artista grabador, ha querido poner su sabio buril al servicio del más auténtico paisaje castellano. Desprovistas ahora de color, las formas de la tierra de Castilla se adelgazan y esencializan, llegan sutilmente a nuestra retina y suscitan en nuestro espíritu la exquisita emoción que les es propia. Grande empresa. Inédita empresa. Tal vez esta sumaria interpretación plástica de Castilla que aquí he propuesto pueda servir de guía para entender con ideas y palabras lo que Jaume Pla tan bien ha sabido decir con la línea magistral de sus grabados.*

Madrid, julio de 1960 (pg.22)

G.3

G.3.1

1. Cobertes internes de cartolina amb el títol: CASTILLA, en negre.
2. Portadella.
3. Portada a tres tintes (negre, sèpia i ocre), compaginada amb un tipus de lletra i diferents cossos: CASTILLA/ DIECIOCHO GRABADOS AL BURIL / DE / JAUME PLA / PRÓLOGO DE / PEDRO LAÍN ENTRALGO / TEXTOS DE / MIGUEL DELIBES / (emblema ROSA VERA) / BARCELONA MCMLX /
4. Justificació de Jaume Pla.
5. Pròleg de Pedro Laín Entralgo amb caplletra tipogràfica i un gravat al burí que l'encapçala.
6. Disset gravats al burí ilustrats per disset textos i distribuïts en XVII capítols.
7. Índex.
8. Justificació del tiratge.
9. Colofó.

G.3.2

És una edició de cent cinquanta exemplars més deu de col·laborador, fora de la venda, distribuïts com es mostra a la fotocòpia de la plana següent:

ESTE LIBRO HA SIDO PUBLICADO GRACIAS AL IMPULSO INICIAL DADO POR LA FUNDACIÓN MARCH AL GRABADOR EN FORMA DE UNA DE SUS AYUDAS PARA ARTISTAS. SE HA HECHO UNA TIRADA DE CIENTO CINCUENTA EJEMPLARES SOBRE PAPEL DE HILO FABRICADO ESPECIALMENTE POR LAS MANUFACTURAS GUARRO DE GELIDA, TODOS FIRMADOS POR EL GRABADOR, PROLOGUISTA Y AUTOR DEL TEXTO Y NUMERADOS A PRENSA. ESTÁN REPARTIDOS DE LA MANERA SIGUIENTE:

EJEMPLAR ÚNICO, que contiene todos los dibujos originales; las pruebas de estado de los grabados, más las de dos planchas rechazadas; el manuscrito original del prólogo; el cobre de un grabado y una serie de pruebas de las planchas inutilizadas.

SIETE EJEMPLARES nominados con el destino siguiente: para la Fundación March, en reconocimiento a su ayuda; para Pedro Lain Entralgo y para Miguel Delibes, agradeciendo su colaboración; para Gustavo Gili, Wenceslao Guarro y Juan Uriach, que han demostrado de manera tangible su amistad para con el artista, y otro para Jaume Pla. Estos ejemplares contienen pruebas de estado de todos los grabados y una serie de las planchas inutilizadas.

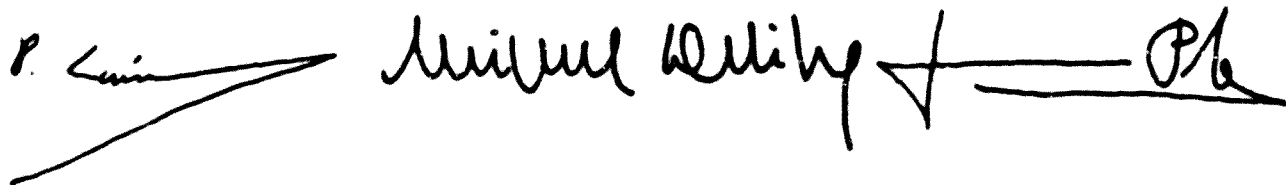
DOCE EJEMPLARES, numerados del IX al XX, que contienen pruebas de estado de todos los grabados; una serie con las planchas inutilizadas; el original manuscrito de una narración y una plancha de cobre. (11)

CIENTO TREINTA EJEMPLARES, numerados del 21 al 150.

Además se han tirado 10 ejemplares de colaborador, no venales, marcados de la A a la I. (12)

G.3.3

Els exemplars estan signats pel prologuista, l'escriptor i el gravador, autògrafament, a tinta, al peu de la justificació del tiratge tal com es mostra a continuació:

G.3.4

El llibre està compost a mà i imprès a la S.A.D.A.G. amb la tipografia següent:

La justificació amb A.W.c. cos 20,
el pròleg amb I.r. cos 18,
i el text amb P.r. cos 18.

JAUME PLA posseeix els manuscrits originals de cinc dels capítols que va escriure MIGUEL DELIBES.

G.3.5

Les planxes són de coure niquelades formant un total de divuit gravats al burí: un que enceta el llibre abans del pròleg, a tall de capçalera, i disset illustrats per sengles textos.

Les dimensions dels gravats són iguals pels disset capítols (pl: 230 x 300; ps: 230/235 x 290/295)

Tots els burins foren estampats al taller del gravador amb la col·laboració de JAUME COSCOLLA. Cinc de les planxes es troben actualment al taller d'aquest estampador. Són concretament la del pròleg i les dels capítols I, V, XIII i XVII. Quatre d'elles porten la marca de cancel·lació a l'a.s.e. llevat de la del capítol I que la porta a l'a.s.d.

G.3.6

És el desè llibre editat per LA ROSA VERA i el sisè illus-

trat per JAUME PLA dins d'aquestes Edicions.

El paper que va fer la casa Guarro per editar aquest llibre venia en un plec de quatre planes i fou tirat en forma de dues. Però com que el tòrcul de JAUME PLA no podia acabar tota l'amplada del full, l'hagué de tallar pel mig, estampar el gravat i enganxar de nou els dos fulls pel sistema d'escativanes.

Així, el text es tirà primer, amb el full sencer, perquè d'aquesta manera es podia imprimir pel davant i pel darrera, després JAUME PLA tallava el full, hi estampava la prova i el tornava a enganxar.

Tots els gravats foren realitzats del natural. El darrer el va fer acompanyat del propi DELIBES que li va voler mostrar Castella, fent-li de guia. Com que JAUME PLA ja els tenia tots fets, va considerar millor posar aquest com a cloenda en senyal d'agraïment envers l'autor dels textos.

Darrera del gravat no hi ha mai text imprès. Només el primer, que encapçala el pròleg, el porta al dessota. Tots divuit -però- van sempre situats a les pàgines imparelles.

El text ocupa el mateix espai que el gravat, constituint dos blocs compactes enfrontats entre sí i que donen una visió de conjunt ben característica. Una visió que fou estudiada i meditada per endavant i que donà lloc a aquest interessant resultat.

Mostrem a continuació una fotocòpia reduïda del gravat del capítol IV, amb el text que l'illustra, per tal d'oferir una visió global d'aquesta composició del llibre:

FITXA ESPECÍFICA

E

E.1

Exemplar nº 78 de l'edició de cent-trenta numerats del
21 al 150.

EJEMPLAR NÚMERO 78

E.2

Vegi's el punt G.3.1.

E.3

Biblioteca de Catalunya.

E.4

Comprat a JAUME PLA l'any 1984 per la quantitat de 160.000
pessetes.

E.5

E.5.C: 365 x 430

E.5.F: 350 x 415

E.6

8 pg. s.n. + 90 pg. ilustr. + 1 pg. s.n. ilustr. +
11 pg. s.n., en rama.

E.7

18 gravats al burí estampats en negre: 1 que encapçala
el pròleg i 17 ilustrats per sengles textos.

E.8

Paper de fil Guarro, amb barbes, alternant les filigranes
R.V. i C.G.

E.9

El llibre ve guardat en un estoig folrat amb una tela de
color torrat i que medeix 375 x 445. Està obert només per
un lateral des d'on es veu el llom del llibre on, en dau-
rat, hi diu: ROSA / VERA / CASTILLA / BARCELONA / 1960.
Escrit amb llapis hi ha el número "78", que és el número
de l'exemplar i la signatura de l'obra catalogada per la
B.C.:096 (Pla) Del. El llibre està folrat amb una tela
groguenca i el llom de pergami.

Els full van doblegats per la meitat, formant un plec, i
collocats en rama.

Totes les estampes porten el segell de la B.C. imprès al
marge, llevat de la del pròleg. A la portada també hi és.

A la contraportada hi ha el registre del llibre (R.515.851) i una "C" que vol dir que l'exemplar fou adquirit per compra.

A la contracoberta posterior del llibre hi ha una etiqueta de la B.C. amb el número de registre i la signatura de l'obra.

A més a més de l'exemplar, tots els gravats estan signats a llapis, autògrafament per JAUME PLA, a l'angle inferior dret, amb el mateix grafisme de l'exemplar que ja coneixem (13). El del pròleg és signat a l'angle inferior esquerre.

Alguns fulls i estampes estan una mica malmesos pels fongs de la humitat.

ANÀLISI DE LES ILLUSTRACIONS

BURÍ DEL PRÒLEG pg.11

III: dins d'un rectangle de format apaisat i dividit ben bé per la meitat, horitzontalment, la part inferior l'ocupa un fragment de paisatge de Castella. A la línia de l'horitzó, uns quants arbres i un home muntat dalt d'un cavall o d'un ase (no es distingeix suficientment). Aquest horitzó separa la terra del cel, el qual abarca tota la part superior del rectangle, però sense rastre de burí, formant una massa

completament blanca.

Al maestro Azorín, guía permanente de todas las posibles guías de Castilla.

Nada más fácil que refutar con buenas razones la tentación del adanismo; nada más difícil, sin embargo, que dejar de sentirla. El hombre es un ser en situación, y por tanto, quiera él o no quiera, un ser tradicional. Comenzar a vivir humanamente desde cero

V: pl: 163 x 310 ; ps: 160 x 300.

VII:Jaume Pla, ll., a.i.e., dintre la pisada de la planxa.

IX: a sota del gravat, i amb lletra tipogràfica, diu el següent: Al maestro Azorín, guía permanente de todas las posibles guías de Castilla.

El paisatge és tractat amb una sèrie de línies molt suaus i lleugerament corbades que a vegades , molt poques, es creuen i que li donen una gran sobrietat.

JAUME PLA dedicà aquest gravat a l'escriptor AZORÍN, representant de la Generació del 98, que amb tant

Burf 1

d'encert sapigué descriure les terres de Castella. DELIBES, però, hi afegirà la vida amb els seus personatges i en això es diferenciarà bàsicament dels escriptors d'aquell període.

I - EL PUEBLO EN LA CARA

En aquest primer capítol, MIGUEL DELIBES ens explica la història de l'Isidoro, d'aquell vailet de poble que se'n va a estudiar a la ciutat i tothom se'n riu d'ell, precisament perquè és de poble, perquè ho porta escrit a la cara que és de poble. Però, després, quan més tard se'n va a treballar a la ciutat, s'adona que el poble és molt millor i que no s'ha d'avergonyir pas de res:

Y empecé a darme cuenta entonces de que ser de pueblo era un don de Dios y que ser de ciudad era un poco como ser inclusero y que los tesoros, y el nido de la cigüeña, y los chopos, y el riachuelo, y el soto eran siempre los mismos, mientras las pilas de ladrillo y los bloques de cemento y las montañas de piedra de la ciudad cambiaban cada día y con los años no restaba allí un solo testigo del nacimiento de uno, porque mientras el pueblo permanecía, la ciudad se desintegraba por aquello del progreso y las perspectivas de futuro. (pg.26)

BURÍ 1 pg.27

III: en primer terme veiem un gran camp que ocupa gairebé la meitat de l'estampa. Per l'esquerra, un caminet ens condueix cap a un poble, mig amagat darrera del camp. El cel presenta una sèrie de núvols amb un caire de tempesta que s'apropa. Tan sols hi ha quatre arbres vora el poble en tota la composició.

IX: el cel està treballat amb entalles paral·leles que s'entrecreuen en diverses direccions mentre que a la resta predominen les línies sense formar entramat. L'estampa és molt tacada.

II - ANIANO EL COSARIO

L'*Isidoro*, emprant un vocabulari propi de la gent d'aquelles rodalies i amb gran habilitat i detallisme, ens descriu l'última ullada vers el poble que ara deixava, tot anomenant les muntanyes, els bosquets, els llocs de record d'infantesa i relacionant-los amb anècdotes que succeïren en aquells indrets amb la seva família. Mentrestant, *Aniano el Cosario* (cosario és aquella persona que té la caça com ofici), l'acompanya fins al cotxe de línia que el portarà cap a la capital.

BURÍ 2 pg.31

III: l'estampa està dividida en dues parts horitzontalment. A la part inferior hi ha la terra de Castella amb el poble que DELIBES atorgarà a l'*Isidoro* i del qual encara no sabem el nom. Un camí serpentejant ens mena cap el poble situat al bell mig de l'esplanada. Darrera seu, diversos serrats de línia suau i alguns arbres escampats arreu. La part superior l'omple el cel on uns quants núvols allargassats suren amb suavitat per l'aire.

IX: el traç del cel és més superficial i tènue que el del paisatge. Predomina la corba en la sinuositat del caminet i dels pujols. Les ombres gairebé totes

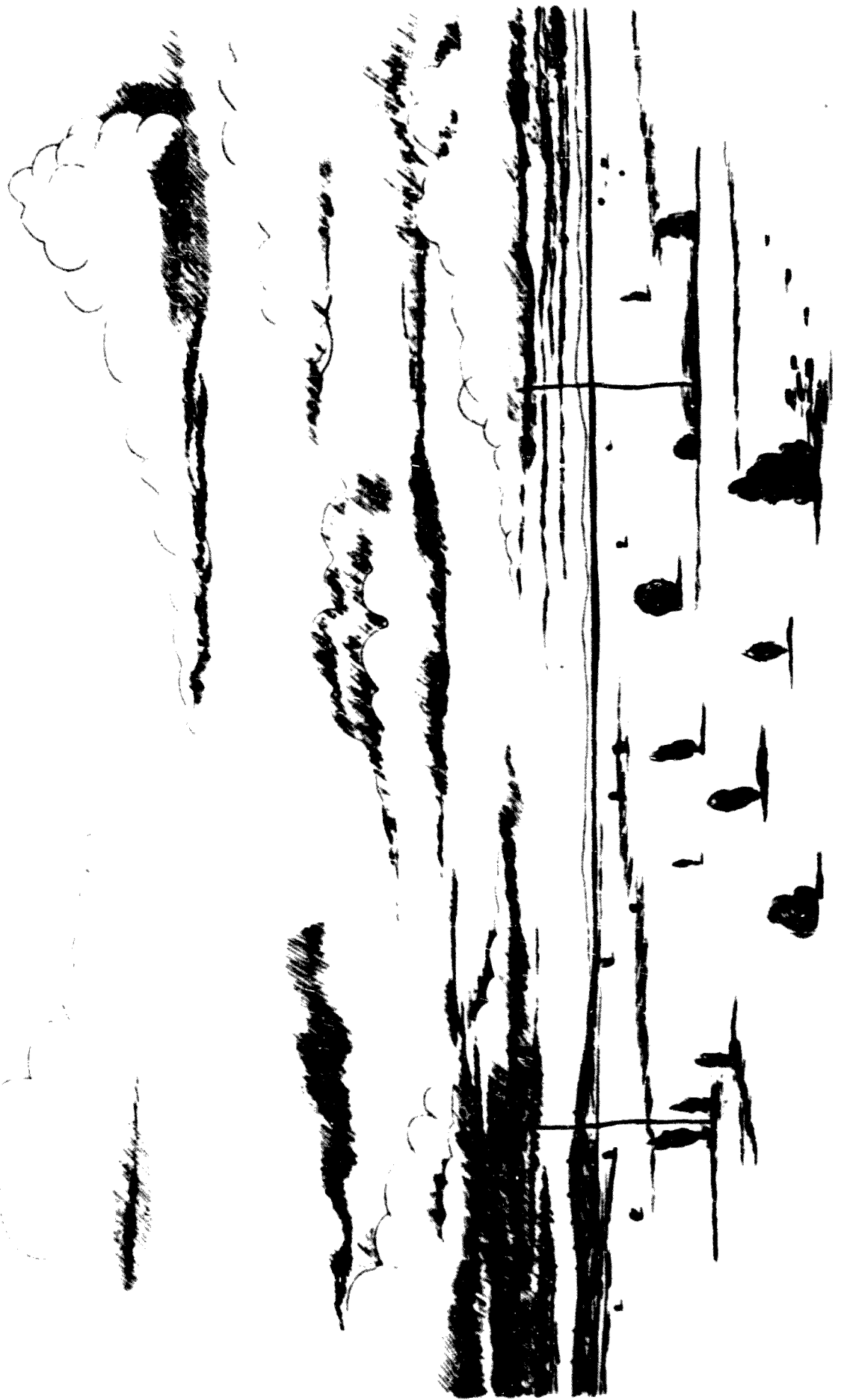
són fetes a base de paralleles més o menys juntes.

Y así que llegamos al atajo de la Viuda me volví y vi el llano y el camino polvoriento zigzagueando por él y, a la izquierda, los tres almendros del Ponciano y, a la derecha, los tres almendros del Olimpio y, detrás de los rastrojos amarillos, el pueblo, con la chata torre de la iglesia en medio y las casitas de adobe, como polluelos en derredor. (pg.30)

III - LA PIMPOLLADA DEL PÁRAMO

La Pimpollada, pinetada en català, és el nom que prengué el páramo després que intentessin repobiar-lo d'arbres, sense gaire fortuna ja que gairebé tots moriren sota el sol aclaparador d'aquells indrets. Li diuen *La Pimpollada* certa-

Burfi 3

ment en un to exagerat i fatu, doncs es podrien comptar amb els dits de la mà quants en quedaren. D'altra banda, i lligat amb la vida de l'Isidoro, aquell indret fou on el seu pare prenia decisions importants ja abans de la plantació dels arbres, i on ell mateix, l'Isidoro, confessà als 14 anys que no volia ni estudiar ni treballar el camp. Aquesta decisió li costà dos dies de dejuni involuntari.

BURÍ 3 pg.35

- III: en aquest gravat, la part més important l'ocupa el cel, i *La Pímpollada* (14) se'ns mostra en el primer terme com un veritable desert, només uns quants arbres i matolls escampats d'ací d'allà trenquen la monotonia. *El páramo es una inmensidad desolada, y el día que en el cielo hay nubes, la tierra parece el cielo y el cielo la tierra, tan desamueblado e inhóspito es. (pg.34)*
- IX: el tractament del burí en els núvols és més delicat i suau que pels arbres i el pla però, amb tot, presenta més riquesa i varietat que no pas la desolada plana. Les entalles són gairebé sempre paral·leles.

IV - LAS NUECES, EL AUTILLO Y EL ABEJARUCO

En mi pueblo las estaciones no tienen ninguna formalidad y la primavera y el verano, y el otoño y el invierno, se cruzan y entrecruzan sin la menor consideración. Y lo mismo puede arreciar el bochorno en febrero que nevar en mayo. Y si la helada viene después de San Ciriaco, cuando ya los árboles tienen yemas, entonces se ponen como chamuscados y al que le coge ya no le queda sino aguardar al año que viene. (pg.38)

Bur1 4

MIGUEL DELIBES, sempre a través de la boca de l'*Isidoro*, pren els tres elements del títol, les nous, el gamarús (el autillo) i l'abellerol (el abejaruco) per a descriure'ns el clima i les adversitats d'aquella zona, i de com la vinguda de la llum afectà la vida de la gent i dels ocells de les rodalies. La *tía Bibiana* deixà de menjar nous perquè deia que passaven el corrent, i el gamarús descansava sobre la noguera dibuixant estranyes formes en el contrallum de la lluna. La vinguda de l'electricitat, amb els pals de la llum corresponents, portaren abellerols de colors brillants i vol airós que reposaven de la llarga travessia damunt els fils, entre pal i pal.

BURÍ 4 pg.39

- III: una mica més de la meitat de la planxa està ocupada pel cel completament blanc, a excepció de petites restes de núvols a la part baixa. Una vertical forta i col·locada al mig de la composició trenca l'horitzontalitat del dibuix. Es tracta d'un pal de la llum. El paisatge ens mostra uns petits serrats ondulats amb terres de conreu, una filera d'arbres a la dreta i, a l'esquerra, lluny a l'horitzó, un petit poblet.
- IX: ens trobem amb un nou tractament del burí, amb talles gairebé sempre paral·leles però jugant amb la inclinació per donar ritme al dibuix, com es veu amb les herbes del primer terme.

V - LOS HERMANOS HERNANDO

En aquest relat, el nostre narrador ens conta la manera de com *Los hermanos Hernando*, mercès al seu esforç i treball inextinguible, aconseguiren arreplegar grans quantitats de blat que sembraren mitjançant un sistema totalment desconegut, i de com les perdus hi anaren a niar amb totes les seves cries, els petits perdigons, a qui no abandonaven per a res.

BURÍ 5 pg.43

III: a la dreta de l'estampa, per un caminet estret i enrebessat, s'enfilen cap a *el Páramo de Lahoces* (li posem aquest nom per referència al text) quatre homes dalt de llurs cavalls, però són tan menuts i discrets que semblen talment part del paisatge nu i desolat. Dues terceres parts del gravat l'ocupa la terra. Al cel no hi ha res.

IX: en aquest burí la protagonista és la corba que dibuixa els serrats fent ziga-zaga, amb línies que vénen i se'n van, puguen i baixen, entren i surten i tornen a entrar, tot ell reforçat per les entalles paral·leles que configuren les ombres de les diferents vessants del collet.

VI - EL TESO MACHO DE FUENTETOBA

En aquest capítol, li toca el torn a un altre membre de la família de l'*Isidoro*. Es tracta ni més ni menys que de la *tía Marcelina* que vivia a *Fuentetoba*. Aquest poble era com tots els pobles, però tenia la característica que els pollancres eren molt prims i que hi havia un monticle punxegut com si tingués una cresta. Això li donava un caire masculí, i d'aquí li venia el nom de *teso macho*. La *tía Marcelina* arribà soltera als 92 anys, però, de manera inesperada, en morir llegà tots els seus béns a *Las Monjas del Pino* provocant el desencís i el malhumor del pare de l'*Isidoro* que s'havia pensat rebre tota la "fortuna".

BURÍ 6 pg. 47

III: a la part esquerra de l'estampa podem veure *el Teso ma-*

Burí 6

cho de Fuentetoba (segons s'aprecia per la descripció), completament despullat degut a la seva constitució de roca. Als seus peus, i al mig del dibuix, s'hi acobilla el poblet amb els seus pollancrees que s'enfilen cap enlaire. Al cel només hi ha uns quants núvols que surten pel darrera del cim del monticle i s'estenen fins a l'altre extrem.

IX: el conjunt del paisatge és de línies corbes i suaus, trencades només per les verticals dels petits troncs dels pollancrees. Llevat del tractament d'alguns núvols, segueixen predominant les entalles paral·leles sense creuar, aconseguint els valors tonals per la profunditat i per la més o menys proximitat dels traços.

VII - LAS CANGREJADAS DE SAN VITO

Sempre amb una gran riquesa de vocabulari, emprant els termes d'aquells racons de Castella i amb molta gràcia, dient el just i necessari, no més, DELIBES ens descriu la diada de San Vito on, segons la tradició del poble, la gent anava al riu, a el Moradillo, a pescar crancs.

Molt bonica és la comparació que fa entre el riu que corre, s'ajunta amb altres rierols fins arribar al Duero i d'aquí a l'Atlàntic, mentre la gent del poble roman allà, impassible, pels segles dels segles:

Como es sabido, las aguas del Duero vierten en el Atlántico, junto a Oporto, lo que quiere decir que en mi pueblo, de natural sedentario, hay alguien que viaja y éstas son las aguas de la Fuente de la Salud... (pg.50) Aquesta és la font on neix el Moradillo.

BURÍ 7 pg.51

III: tornem a tenir davant nostre un paisatge de Castella, amb els camps sembrats en primer terme, uns quants arbres i núvols al cel. A la dreta, i molt petitó, treu el cap un poblet.

IX: les entalles del burí són gairebé sempre paral·leles, encara que al primer terme, en els sembrats, hi ha més variació. Aquesta part és la més rica i més treballada, de factura intensa i profunda que contrasta amb les línies més suaus del fons.

VIII - LA SISÍNIA, MÁRTIR DE
LA PUREZA

Ja en el capítol anterior MIGUEL DELIBES havia fet esment de la Sisínia, la noia ultratjada per un bàrbar i que morí per defensar la seva virginitat. Aquest fet fou motiu de peregrinació cap al poble i a la seva tomba per tal de merèixer els favors de la "santa". Ara se'ns detalla molt més com succeí tot allò:

Lo cierto es que, ya noche cerrada, el muchacho atajó a la Sisínia y se lo pidió, y como la chica se lo negara el trató de forzarla, y como la chica se resistiera, él tiró la navaja y la cosió a puñaladas. (pg.54)

Arran de la Sisínia, per primera vegada se'ns anomena el nom del poble de l'Isidoro que a tots ens tenia ben intriguats, es diu: *Rolliza del Arroyo*, un altre nom fruit de la gran imaginació de MIGUEL DELIBES.

*Al día siguiente, en el lugar donde la tierra
caldeárea estaba empapada en sangre,
Don Justo del Espíritu Santo
levantó una cruz de
palo... (pg.54)*

III: *Mi pueblo, visto de perfil, desde el camino que conduce a Mola-
cegos del Trigo, flanqueado por los postes de la luz que bajan
del páramo, queda casi oculto por la Cotarra de las Maricas.
(pg.54). Amb aquestes paraules comença el capítol vui-*

tè que fem constar aquí per considerar que defineixen plenament el burí de JAUME PLA. Al bell mig de l'estampa tenim el perfil d'un poble, *Rolliza del Arroyo*, un xic tapat pel turonet de *La Cotarra de las Maricas*. Més avall podem veure-hi la creu de fusta on tingué lloc l'assassinat de la *Sisínia* i, a la dreta, un camí vorejat pels pals de la llum. Al cel, uns grafismes paral·lels i d'altres creuats simbolitzen els núvols.

IX: predominen altra volta les talles paral·leles sense creuar. JAUME PLA gravà aquella creu perquè estava en el paisatge que ell veia, concretament entre la carretera que va de Barcelona a Madrid, i d'aquell motiu DELIBES en féu tota la història de la *Sisínia*.

IX - LAS MURALLAS DE ÁVILA

L'*Isidoro* ens explica els miracles o favors de la jove *Sisínia* envers la gent del poble o també la gent forastera. L'agraciada és una senyora d'Àvila que tenia un lloro molt valuós a qui la màrtir retornà la veu després de tres mesos de mudesa. Arran d'aquest fet, el capellà del poble, *Don Justo del Espíritu Santo*, compararà a totes hores les muralles d'Àvila amb la integritat, la virtut i la puresa de la gent. Cada bona obra que feia algú representava un esglaió cap a la conquesta de la "fortalesa".

BURÍ 9 pg.59

III: l'estampa ens mostra una panoràmica de les muralles d'Àvila, segons arribes per la carretera que ve de Segòvia. Les muralles es disposen a la part alta,

tot vorejant el turonet on estan adossades, i moren a la dreta de l'estampa. A l'esquerra veiem uns camps on se celebra un mercat de bestiar i per això hi ha tanta gent. En primer terme, una extensió de terreny gairebé erm i dos arbres -dos pollanques- situats a l'angle inferior dret del burí. El cel està ennuvolat.

IX: tornen a predominar les paral·leles tot i que hi ha algunes contratalles, però tant si es creuen com si no, les línies mantenen el paral·lelisme recte com a norma general en el tractament de l'eina.

Cal remarcar que les torres de la muralla tenen poca consistència de volum i de solidesa, més aviat tenen l'aparença de cartró i no pas de pedra.

X - LOS NUBLADOS DE VIRGEN A VIRGEN

MIGUEL DELIBES utilitza l'expressió "de Virgen a Virgen" per senyalar el període que va del 15 de juliol al 15 d'agost perquè:

En Castilla los días se llaman santos i los hombres se llaman motes...(...)... En Castilla nadie dirá "de 15 de julio a 15 de agosto" sino de Virgen a Virgen. Los santos, antes que santos, son fechas concretas del calendario agrícola. (15)

Mitjançant aquest terme, l'Isidoro ens explica les grans tempestes que cauen per aquells indrets en un tres i no res. La tia Marcelina pregava Santa Bàrbara amb el ciri encès, perquè la protegís dels trons i llamps. El pare de l'Isidoro per poc més hi deixa la pell en una d'aquestes

tamborinades, però les oracions de la tía Marcelina le'n lliuraren. La seva mula no va tenir tanta sort.

BURÍ 10 pg.63

III: dues terceres parts del burí les ocupa el cel que senyala tempesta. A baix, en primer terme, la terra

jeu tranquilla i en calma. Hi ha una gran profunditat d'extensió expressada amb molta simplicitat. En canvi el cel té un gran treball de burí. Les línies formen talles i contratalles, a voltes més juntes, a voltes més separades, fent formes romboidals de diferents mides i intensitats.

IX: som davant del gravat que té més varietat i riquesa de trames de tot el llibre, on s'hi fa palès un gran domini de l'eina. Contrasta la simplicitat del traç a la part baixa enfront del gran entramat del cel elaborat, bona part d'ell, amb telles tipus losange.

XI - A LA SOMBRA DE LOS ENAMORADOS

"Los enamorados" són dos pollancrees que estan l'un al costat de l'altre, molt encaramelats, com si fossin talment un mascle i una femella:

Y estan siempre juntos, como enlazados, ella -el chopo hembra- más llena, de formas redondeadas, recostándose dulcemente en el hombro de él -el chopo macho- desafiante y viril. (pg.66)

Sota aquests arbres s'han fet tots els casaments del poble Allà era el lloc destinat a declarar-se, a dir-se el "sí" o el "no". També l'Isidoro tenia una xicota, neta i polida, "toda una mujer de sus casa", però mai no tingué la oportunitat d'anar sota l'ombra dels enamorats amb ella perquè sempre estava ocupada, l'ombra, no pas ella, clar.

BURÍ 11 pg.67

III: gairebé tota la planxa l'ocupa la part de la terra. Grans extensions de camps, de formes arrodonides, ovalades i altres jocs curvilinis, omplen dues terceres parts del gravat. En primer terme, i a l'esquerra, tenim la figura dels dos arbres enamorats, protagonistes del capítol.

IX: a tot el gravat predominen les línies corbes i sinuoses dels collets. Encara que les ombres són fetes a base de rectes paraleles, aquestes mai no es creuen i donen la sensació d'ombra en jugar amb traços més junts i de més intensitat.

Als dos pollancres els falta consistència i es veuen poc arrelats. També es nota que són fets posteriorment, ja que es veuen les línies del terra per entre seu, com si els travessessin. Potser DELIBES no interpretà prou bé els pollancres en aquesta ocasió que més aviat són prims i esdendarits.

XII - EL MATACÁN DEL MAJUELO

El matakán, como es sabido, es una liebre que se resabia y a fuerza de carreras y de años emmagrece, se la desarrollan las patas traseras, se la aquilla el pecho y corta el viento como un dalle. (pg.70)

Aquesta llebre salvatge és com el dimoni del poble, ningú no la pot caçar perquè, espavilada com és, corre pels llocs on els gossos no hi poden res. Pels caçadors, és com una espina clavada que no es podran treure fins que no la matin. A la fi, i mercès a la unió entre tots ells, aconseguen d'eliminar-la, però ningú no en pot tastar ni un mos perquè la seva carn és dura i dolenta de gust.

BURÍ 12 pg.71

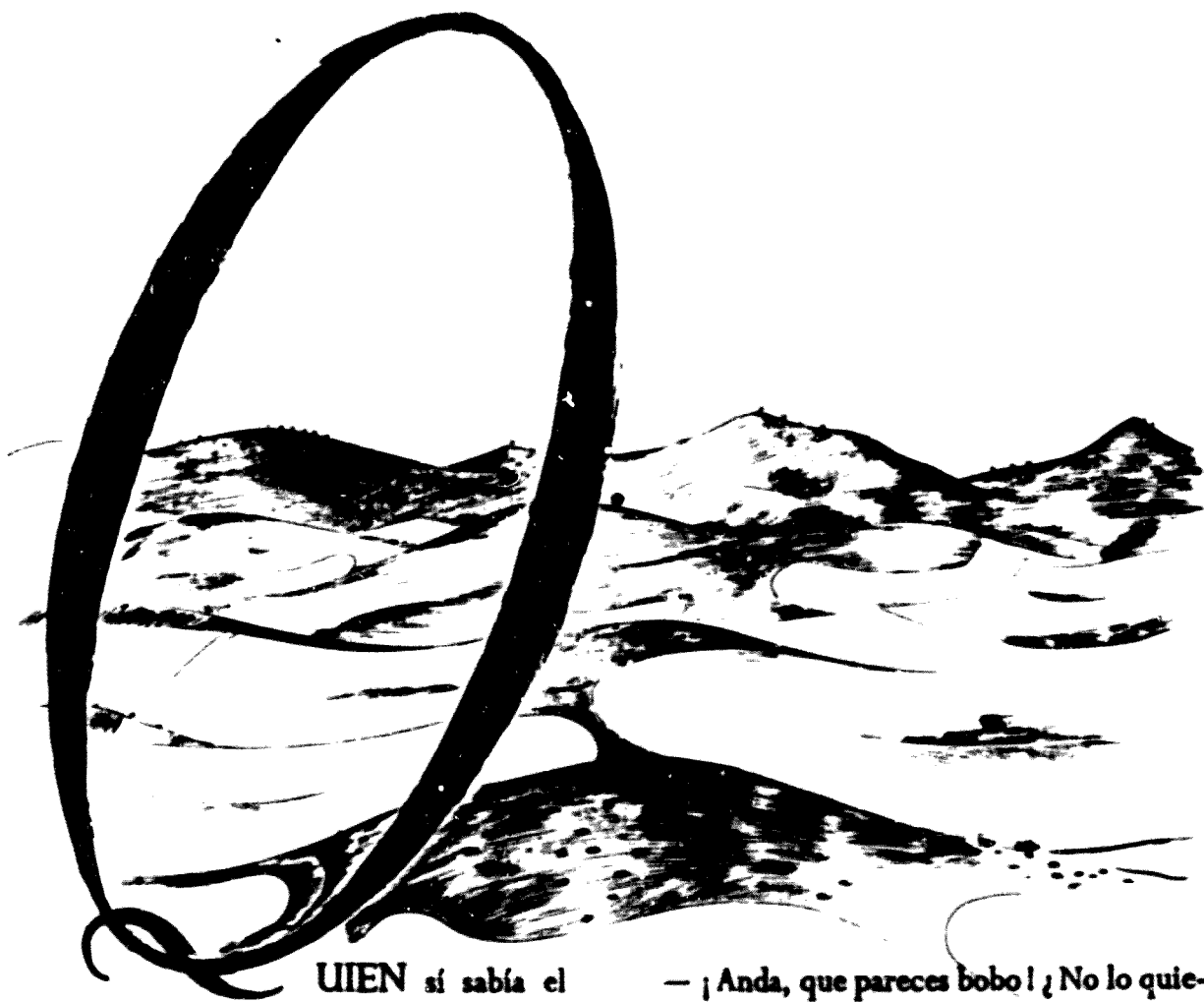
III: el gravat està dividit horitzontalment en dues parts. La superior, blanca, correspon al cel, i la inferior, treballada, correspon a la terra, als camps de Caste-

lla. El paisatge és similar a l'anterior, amb petits turonets i formes corbades que simulen els alts i baixos d'allò que PEDRO LAÍN en deia "el valle" i "el antivalle". En el primer terme hi ha un pla amb unes quantes herbes o arços per on deuria córrer la llebre enfurismada.

IX: segueixen predominant les paral·leles sense creuar-se, excepte en alguna part del matoll.

Aquest gravat té molta similitud amb el burí del capítol IV, "BRIHUEGA", del llibre Viaje a la Alcarria de CAMILO JOSÉ CELA, que l'any 1958 il·lustrà JAUME PLA (16) i que reproduïm a continuació:

UIEN sí sabia el nombre del atajo era un tartamudo que preparava cebollinos para la siembra, al lado de la fonda de las Eras. Cuando el viajero pregunta, el tartamudo ríe.

— Tiene un nombre muy feo, ya ve usted.

— ¡ Anda, que pareces bobo ! ¿ No lo quiere saber ? ¡ Pues dílo !

A la mujer sólo le hubiera faltado añadir :

— ¡ Que se fastidie ! ¡ Pues anda, con tanto preguntar y tanto amolar !

No lo dijo ; pero probablemente lo pensó.

Burí 13

En suma, en mi pueblo los hombres miran al cielo más que a la tierra, porque aunque a ésta la mimen, la surquen, la levanten, la peinen, la ariquen y la esarden, en definitiva lo que haya que venir vendrá del cielo. (pg.74)

XIII - UN CHUSCO PARA CADA
CASTELLANO

El títol d'aquest capítol fa referència al modus vivendi de la gent d'aquelles contrades, de la gent del poble de l' *Isidoro*, on el temps és qui regeix el futur de la collita i, en definitiva, el futur de poder o no poder tenir "un chusco para cada castellano". Perquè, tal com afirma el propi MIGUEL DELIBES,

Castilla sigue dependiendo del clima hasta tal punto que, como ya he dicho antes en alguna parte, empleando un lenguaje metafórico, si el cielo de Castilla es alto es porque lo habrán levantado los campesinos de tanto mirarlo.
(17)

BURÍ 13 pg.75

III: tota la superfície de la planxa és gravada, però predomina la part corresponent a la terra, la qual podem afirmar -per la seva perspectiva- que està dibuixada des d'una part enlairada. DELIBES ben segur que va prendre aquesta part com el *Cerro Fortuna* ja que, com ens dirà en el text, d'allà es domina tota la panoràmica de les terres de *Rolliza del Arroyo*. La realitat, però, ens diu que JAUME PLA va fer el gravat des de les muralles d'Àvila, i tota la vall que es veu és el Valle de Amblés.

Se'ns mostra una gran extensió de camps amb alguns arbres escampats d'ací d'allà i unes casetes a l'esquerra per on passa un camí que es perd més endavant, a la llunyania. La silueta d'unes muntanyes, un xic més altes que les vistes fins ara, senyalen el final. Ai cel reposen uns quants núvols. Plourà?, farà sol?, nevarà?...

Burí 14

IX: el burí és variat de to i de tractament de la línia que a voltes és curta, a voltes llarga, ara prima, després gruixuda, aquí ampla, allà estreta, però rarament es creua.

XIV - GRAJOS Y AVUTARDAS

En aquest catorzè capítol del llibre se'ns narra la història de dues espècies d'aus que viuen o freqüenten aquella zona. Són les gralles i les avostardes. De les primeres, l'*Isidoro* ens relata de quina manera s'arribaven a executar ritualment entre elles i de com n'eren de dolentes per les collites. De les avostardes, ens conta que eren molt espantadisses davant de la presència humana. En canvi, ni es bellugaven davant les cavalleries, i quan el poble s'adonà d'aquest fet, les caçaren enfilats damunt cavalls o mules, com si res.

BURÍ 14 pg.79

III: l'illustrador literari s'ha inspirat en aquest paisatge del gravat, transformant-lo en la zona de pollancre i oms nans on les gralles feien els seus judicis abans d'executar-ne alguna. A la dreta de l'estampa podem veure'n uns quants de pollancre. La recta és una gran explanada amb uns turonets a l'horitzó que donen pas al tractament del cel. Un cel fet d'entalles creuades tipus losange i amb línies corbades.

XV - LAS PIEDRAS NEGRAS

Aquest nom de *Las Piedras Negras* és el motiu o excusa perquè l'*Isidoro*, el nostre protagonista, ens expliqui algunes coses més de la seva vida i de la seva família, i més concretament del tío *Remigio*. El tío *Remigio* era un capellà que estudià a Valladolid amb *Don Justo del Espíritu Santo*, el capellà del poble, i a qui li va venir la vocació sacerdotal arran d'un dia que va anar a caçar perdius amb el reclam de la femella. Però un cop allà, quan va veure el mascle tan decidit i "enamorat" de la perdiu, es va sentir incapaç de disparar, i d'aleshores ençà decidí posar una paret entre ell i les dones mitjançant l'orde religiós.

Mostrem aquí el capítol manuscrit de MIGUEL DELIBES corresponent a LAS PIEDRAS NEGRAS, per tal de fer palesa la seva pròpia confessió segons la qual afirma ser un escriptor de lletra difícil:

Escribo por las mañanas, entre las diez y la una, a mano, en cuartillas de mala calidad, vicio que cogí en mi época de redactor en el periódico, donde se utilizaban aquellos folios como de papel secante... Después, ese original me lo pasan a máquina, con dificultad, porque tengo una letra difícil. Más tarde hago las correcciones y una segunda versión que antes era la definitiva (és el cas de Castilla), pero ahora corrijo hasta el último minuto. (18)

El mateix JAUME PLA ens ho deia també en una de les xerrades sobre el llibre:

En Delibes fa una lletra infecta. Una lletra que és sorprenent perquè, vostè s'ho mira i diu -noi, quina lletra més clara!-, però llavors tracta de llegir-ho i resulta que no entén res! (19)

XV (entre Avila y Villacastin)

Pròxim a La Pimporrada; crei Salitè del pinarro, reben se camina hacia Navale-
los, en la unia línia del Fendido, se observa
en un muelle un fenomen chocante: ^{lo} ~~lo~~
~~Piedras~~ que llamamos de siempre Las Piedras
Negras. La realidad, no son neper las piedras
pe. embandas con las calizas, albas y delz.
nables, que, sin lo regular, ^{abundan} ~~son las que hay en~~
la enmarca, son neper como la pez. A mi
cumbre me intito el fenomeno de que lu-
ciera a la una veta aislada de piedras de ha-
mito que vista en la distancia - me lo co-
mo har, me miran ~~los~~ las cras de un muel-
lo ^(parece) ~~que viene a ser como un cielo~~
~~de fierro que no se termina nunca - ~~como~~~~ ^{parece}
(un extrano lunar. Allí mi donde me vi-
bis un Fís Renicio, el cura, ^{of} ~~se~~ ^{mi} ~~me~~ ~~batte~~

5 / ~~el pueblo~~ hacia a cada vaso: "Co-re-ché.
Co-re-ché". Entonces me levantaron mucho las
miradas y a veces me decían: "¿Quiénes son
uno para ti hace de las miradas?". Y cuando
la lengua abrí la voz, Patricio me le-
vó al oído: "Ojo, ya leíste. ¿No puedes hacer
quieta la vista?". De repente, a la derecha
de mi campo visual, apareció un mechero más.
Limo a ~~el cuello del mechero y la cabeza encendida~~. Pa-
tricio me le ^{al oído:} "¡Tira!". Pero yo apunté
y bajé luego la cacha. Y me dijo Patricio:
"¡Tira! ¿A qué demonios apuntas?". ~~Yo le dije~~ Volví a armar-
me y apunté cuidadosamente a la tecladura del
mechero de verdad. "¡Tira!" - ^{volví a decirme} me ~~dijo~~ Patricio,
~~pero~~ (Yo bajé de nuevo la cacha. El me-
chero parecía encendido mirando a la verdad de
la vista y yo le dije por lo bajo a Patricio:
"No puedo; tiene como si se hubiera encendido

6 / mi mi mo". El ^{entonces} fue anclato el arce de las
manos, a punto y di hacia Fodo en un remudo.
Yo habia cerrado los ois y cuando los abri
~~el~~ ^{alababa} muchos ~~de~~ ~~perdis~~ ~~abstencidos~~, involuntente a
de la van de la fante. Buen el talis del tolo me
dijo Patrocinio de mal humor: "Gahierua ade-
lantarias mas entandole". Pero yo sentie un
sear y leu fante: "Ya si lo me he de hacer hace
que las mujeres no me dominen". Y asi es como
me hice utilario". Yo ~~tenia~~ la

Yo tenia la boca seca y encendia encubados
y al cabo de un rato le dije a mi tio Remigio:
"Pero en la fante era la hembra la que estaba
encenada, ^{no} a mi tio Remigio le brillaban
muchos los ois, dio dos cataditas al aire y
me dijo: "¿Que mas di, ^{hijo?} (lo involuntente es
buen hacer un medio".

...../.....

BURÍ 15 pg.83

- III: la planxa, dividida en dues parts, horitzontalment, consta -com ve sent habitual- del cel i la terra. Hi ha però una forta vertical a l'esquerra que trenca l'horitzontalitat, es tracta d'un pal de la llum. Als seus peus, i en un primer pla, tenim les famoses *Piedras Negras* cabalcades unes damunt les altres, contrastant fortament amb el paisatge del fons, planer i suau. Al cel hi ha uns quants núvols tractats amb entalles paral·leles i, a vegades, creuades. Els fils de la llum travessen l'aire de cap a cap.
- IX: igual que els núvols del cel, les pedres que simbolitzen *las Piedras Negras* estan treballades amb paral·leles que es creuen per donar els tons més foscos. Quant al dibuix, però, hi ha alguna pedra que no s'aguanta, sembla talment que surí i això li treu consistència de roca.

XVI - LA MESA DE LOS MUERTOS

La Mesa de los Muertos era el nom que rebia un monticle tot estrany que hi havia entre el poble de l'*Isidoro* i *Villalube del Pan*. Un altioplà de difícil accés, de terra dura i argilenca, plana com el palmell de la mà.

Com era propi d'aquells pobles d'escassa cultura, les supersticions tenien una força rellevant damunt la gent. Una d'elles, una d'aquestes supersticions, era la de pensar que ...*el que arara aquella tierra* (la de la Mesa de los Muertos) *cogería cantos en lugar de mies y moriría tan pronto empezara a granar el trigo de los Lajos.* (pg.86)

Burfi 16

Però, malgrat tot, n'hi va haver un que se saltà la norma i demanà per conrear aquella terra, era el tío Tadeo. Allò fou un gran esdeveniment per la vida rutinària del poble. Tothom estava pendent de la maledicció i de la mort del tío Tadeo. Però, el tío Tadeo, ni es morí, ni va recollir pedres, ans al contrari, recollí millor anyada que ningú i les espigues sortiren gruixudes com el puny. De manera que la *Mesa de los Muertos* es convertí en la "Mesa de los Vivos" perquè des d'aleshores donà més gra que qualsevol altra terra d'aquelles rodalies.

BURÍ 16 pg.87

III: a l'estampa podem veure un paisatge de monticles suaus amb un de més fosc que els altres i que té la forma d'altiplà. El text el recull com la *Mesa de los Muertos*. Allà hi veiem un home que conrea la terra amb la jovada; DELIBES el batejà com el tío Tadeo. A l'esquerra, i gairebé amagades, treuen el nas un parell de casetes. L'escena està despullada de plantes o arbres i ocupa les dues terceres parts de la planxa, l'altra la constitueix el cel.

IX: predominen arreu les entalles rectes i paral·leles, tret de les siluetes arrodonides que ressegueixen els monticles.

XVII - EL REGRESO

Y cuando llegué al pueblo advertí que sólo los hombres habían mudado, pero lo esencial permanecía y si Ponciano era el hijo del Ponciano, y Tadeo el hijo del tío Tadeo, y el Antonio el nieto del Antonio, el arroyo Moradillo

continuaba discurriendo por el mismo cauce entre carrizos y espadañas, y en el atajo la Viuda no eché en falta ninguna revuelta, y también estaban allí, firmes contra el tiempo, los tres almendros del Ponciano, y los tres almendros del Olímpio, y el chopo del Elicio y el palomar de la tía Zenona, y el Cerro Fortuna, y el soto de los Encapuchados, y la Pimpollada, y las Piedras Negras, y la Lanzadera por donde bajaban en agosto los perdigones a los rastros, y la nogala de la tía Bibiana, y los Enamorados y la Fuente de la Salud, y el Cerro Pintao, y los Siete Sacramentos, y el Otero del Cristo, y la Cruz de la Sisinia, y el majuelo del tío Saturio donde encamaba el matacán, y la Mesa de los Muertos. (pg.90)

Si recordem el primer capítol, DELIBES ens relatava la marxa de l'*Isidoro* cap a la ciutat. Ens explicava com es despedia del seu poble i de com s'avergonyia de ser-ho, com si fos una mena de deshonra. Ara però, en el darrer capítol, i després de quaranta-vuit anys d'absència, l'*Isidoro* retorna al seu estimat *Rolliza del Arroyo* amb unes ganances tremendes de trobar-ho tot tal i com era abans.

Al llarg de setze capítols, el cronista ens ha anat explicant com era el seu poble, la seva gent, el paisatge, les rodalies... tot d'una manera amena i divertida, amb un vocabulari propi de la parla d'aquelles contrades, perquè no era MIGUEL DELIBES qui ens ho deia sinó el mateix *Isidoro*, veí del poble.

En aquest capítol, l'*Isidoro* ens conta la seva arribada a *Rolliza del Arroyo*. Una arribada en la qual torna a succeir gairebé el mateix que quan va marxar. Torna a trobar-se amb l'*Aniano*, les bessones són al llit, el paisatge segueix en el seu lloc, i fins i tot es tornen a repetir les mateixes frases i situacions que aleshores:

Y el Aniano se vino a mí y me dijo: "¿Dónde va el estudiante?". Y yo le dije: "¡Qué sé yo! Lejos". "¿Por tiempo?" -dijo él. Y yo le dije: "Ni lo sé"... (Cap.I, pg.26)

...y de que el Aniano me puso la vista encima me dijo:
"¿Dónde va el Estudiante?" Y yo le dije: "De regreso.
Al pueblo". Y él me dijo: "¿Por tiempo?" Y yo le dije:
"Ni lo sé"... (Cap.XVII, pg.90)

BURÍ 17 pg.91

- III: el gravat ens mostra un paisatge amb un poble al mig, el poble de l'Isidoro, però vist des d'una perspectiva diferent a la del capítol primer (20). En el centre hi ha un camí que va serpentejant per entre les fondalades del terreny i ens mena cap al poble. Al cel, que ocupa la meitat de la planxa, ni un núvol. Vora el poble s'afilieren els pollancrees.
- IX: el traç del burí és sempre paral·lel, variant entre més curts i més llargs, però gairebé sempre rectes tret dels perfils dels camps i dels turonets, que donen una sinuositat peculiar al dibuix. La varietat l'aconsegueix el gravador mitjançant el contacte o la separació de les entalles, així com per la seva profunditat.

En acabar els gravats i llurs il·lustracions literàries, després de l'índex i la justificació del tiratge dels exemplars, trobem aquest colofó amb el qual es clou el llibre:

ESTE LIBRO SE TERMINÓ EN BARCELONA EL DÍA
II DE DICIEMBRE DE 1960
BAJO LA DIRECCIÓN DE JAUME PLA
LOS GRABADOS SE ESTAMPARON EN EL TALLER DEL ARTISTA
Y LA PARTE TIPOGRÁFICA HA SIDO COMPUESTA A MANO E IMPRESA
POR LA
SOCIEDAD ALIANZA DE ARTES GRÁFICAS
(S. A. D. A. G.)

* * * * *

CASTILLA
NOTES

- (1) JOHANNES FASTENRATH (Remscheid, 1839 - Colònia, 1908). Hispanista alemany. Fou membre de l'Academia Española, de l'Academia de la Historia i de l'Academia de San Fernando. En morir deixà instituir els premis que, amb el seu nom, atorga anualment l'Academia Española i els Jocs Florals de Barcelona. (G.E.C., vol.7)
- (2) Diari El País, diumenge 7-9-1986, article de GONZALO RODRÍGUEZ "La que habéis armado".
- (3) DELIBES, Miguel.- Castilla, lo castellano y los castellanos. Fotografías de Alberto Viñals. Barcelona, Ed. Planeta, Col. Espejo de España, 1979, vol.35, pg.11.
- (4) Idm. pg.225.
- (5) Per més informació sobre DELIBES, vegi's el volum 6 de la Gran Enciclopèdia Catalana, el nº 85 de La Hora XXV. Al servicio del médico; publicació literària mensual de Barcelona (1964) i Castilla, lo castellano y los castellanos, op.cit.
- (6) Per més informació, vegi's el punt G.1 del llibre 12 gravats i un aquarellat de Jaume Pla d'aquesta tesi i que correspon a la seva monografia.
- (7) Entrevista enregistrada amb JAUME PLA a la seva casa de Vallvidrera el 30 de juliol de 1986.
- (8) Enquesta enviada a MIGUEL DELIBES el febrer del 1987. La resta de les preguntes i respostes les exposem a continuació per tal de facilitar noves dades sobre el tema:

4. ¿Qué le pareció la idea de pasar a un segundo plano en la relación grabador/escritor, en lugar de ser escritor/grabador, como venía siendo habitualmente?

No tengo o no siento la vanidad de que mi nombre figure en letras grandes. Puedo colaborar ^{en} la obra de arte de otro.

No tengo o no siento la vanidad de que mi nombre figure en letras grandes. Puedo colaborar ^{en} la obra de arte de otro.

CASTILLA
NOTES

5. ¿Recibió alguna remuneración por escribir? ¿Se acuerda de la cantidad?

Si pero no recuerdo la cantidad

Sí; pero no recuerdo la cantidad

6. ¿Posee algún ejemplar de la edición? ¿Podría especificar a qué número del tiraje corresponde? (Si es un ejemplar preferente le agradecería que me especificara si contiene pruebas adicionales)

Un ejemplar nominado, con pruebas de estado de todos los grabados

Un ejemplar nominado, con pruebas de estado de todos los grabados

7. ¿Qué valoración haría ante el hecho de haber participado en esta "aventura" de La Rosa Vera? ¿Volvería a colaborar?

Muy positiva. Quizá hoy no pudiera colaborar pero sería por falta de tiempo.

Muy positiva. Quizá hoy no pudiera colaborar pero sería por falta de tiempo

8. ¿Conocía estas Ediciones antes de hacer Castilla?

Habia visto alguna obra, no recuerdo cual

Habia visto alguna obra, no recuerdo cual

Mercedes del Rey

Firma:

CASTILLA
NOTES

- (9) Aquest llibre apareix editat a Barcelona, per l'editorial Lumen, Col.Palabra e Imagen- 1964 i a la Obra Completa. Barcelona, Ediciones Destino, 1966, vol.II.

Estas viejas historias, con el título de Castilla, fue editado por vez primera en una edición para bibliófilos, por el gran grabador catalán Jaume Plá (sic), con un magnífico prólogo de Pedro Laín Entralgo. Por cierto, es ésta la primera vez que yo he llegado a la naturaleza a través de un artificio -la obra de otro artista- lo que quiere decir que los grabados de Plá sobre Castilla son persuasivos y convincentes. No fue, pues, Plá quien ilustró mis textos, sino mis textos los que ilustraron los grabados de Plá. En este caso concreto se puede dilucidar, sin vacilaciones, aquello de qué fue antes, el huevo o la gallina. Si Jaume Plá es la gallina, la gallina fue primero y esto lo afirmo sin mezquindad ni falsa modestia porque es la pura verdad. Tan verdad como que si yo acepté este encargo -ya dije que yo no llamo a los temas sino que son los temas los que me llaman a mí- fue más que porque las razones económicas fueran estimulantes porque los grabados de Plá me resultaron sugridores. Mayo 1965. (pg.16 i 17 del próleg de la Obra Completa op.cit.)

- (10) PEDRO LAÍN ENTRALGO (Urrea de Gaén, Aragón, 1908). Metge i escriptor. Catedràtic d'història de la medicina a la Universitat de Madrid, però no ha exercit mai com a metge. S'ha destacat com a assagista i és un especialista de la Generació del 96. Dirigeix una fonamental Historia de la medicina moderna y contemporánea (1970) i fou un dels fundadors de Cuadernos Hispanoamericanos (G.E.C., vol.9)

- (11) Les dotze planxes d'aquests exemplars, més la de l'exemplar únic, sumen un total de tretze. Però en resten cinc que es troben actualment al taller de JAUME COSCOLLA, on es van estampar i des d'ora les hem examinades i catalogades.(21)

- (12) JAUME PLÀ havia sol·licitat una beca per dur a terme Castilla i la Fundació Juan March l'hi va concedir. En total rebé 50.000 € que foren més un ajut que no pas una beca. A més,

CASTILLA
NOTES

cada col·laborador li deixà 15.000 h. per tirar endavant l'obra, pessetes que després, un cop enllestida, retornà a cadascun d'ells, regalant-los en compensació un exemplar dels anomenats de col·laborador.

Adjuntem aquí el peu de la justificació del tiratge de l'exemplar de GUSTAU GILI (pertany a una fotocòpia que gentilmente ens va enviar) per tal de mostrar la diferència entre un exemplar nominat i un de corrent, com pot ser el de la Biblioteca de Catalunya que analitzarem aquí (vegi's punt E.1):

EJEMPLAR IMPRESO PAR.

GUSTAVO GILI

- (13) JAUME PLA no recorda per què estan signades les estampes però dedueix que fou en agraïment a la compra de l'exemplar per part de la B.C., que aleshores disposava de diners i tenia interès en adquirir les obres de LA ROSA VERA.
- (14) Volem fer palès que quan donem noms als elements dels gravats emprant la denominació de DELIBES, no els citem pas com si fossin objectes reals, sinó que ho fem per a identificar-los millor a l'hora de descriure l'estampa i per a demostrar l'intima relació que hi ha entre la imatge i el text i que tant fidelment va glossar l'escriptor.
- (15) Castilla, lo castellano y los castellanos, op.cit., pg.251.
- (16) CEJA, Camilo José.- Las botas de siete leguas. Viaje a la Alcarria. Con los versos de su cancionero cada uno en su debido lugar. Xilografías y grabados en talla dulce de Jaume Pla. Palma de Mallorca, Las Ediciones de los Papeles de Don Armada's, Col. Príncipe Don Juan Manuel de Obras de C.J.C., MCMLVIII, pg.51.
També s'assemblen els gravats de A LA SOMBRA DE LOS ENAMORADOS i de LOS HERMANOS HERNANDO, però la semblança és més notable amb el que hem esmentat de EL MATACÁN DEL MAJUELO.

CASTILLA
NOTES

- (17) Castilla, lo castellano y los castellanos, op.cit., pg.42.
- (18) "Que la hora sea corta", article de GONZALO RODRÍGUEZ publicat al diari El País el 5-9-1986.
- (19) Entrevista enregistrada amb JAUME PLA el dia 2 de setembre de 1986 a Vallvidrera.
- (20) És evident que es tracta d'un altre poble, però DELIBES el recull novament com *Rolliza del Arroyo* per enllaçar les seves històries i cloure-les amb aquest lligam del retorn.
- (21) Dels disset manuscrits, dotze formen part de cadascun dels exemplars numerats del IX al XX, els altres cinc els té JAUME PLA. També ell posseeix les dues planxes refusades de l'exemplar únic que, com que no es va vendre, encara està per muntar. D'aquestes dues planxes en té alguna prova i corresponen a dos temes de Castella que no li van agradar prou i els va refusar.

B E S T I A R I

Zeplamer   *Pl*

FITXA GENERAL

G

AUTOR: JOSEP CARNER

TÍTOL: Bestiari. Justificació per Joan Fuster.
Pròleg per Pedro Laín Entralgo. Retrat
a la punta seca per Jaume Pla.

LLOC: Barcelona

EDITOLRIAL: Edicions de La Rosa Vera

ANY: MCMLXIV (1964)

G.1

JOSEP CARNER I PUIG-ORIOL (Barcelona, 1884 - Brusselles,
1970) (1)

JAUME PLA I PALLEJÀ (Rubí, 1914) (2)

G.2

El primer contacte de JAUME PLA amb JOSEP CARNER fou l'any 1961, quan aquell li oferí escriure un llibre que illustrés uns dibuixos sobre bèsties de l'escultor JOSEP GRANYES.

CARNER per aquelles dates residia a Brusselles i

JAUME PLA li escrigué aquestes paraules:

19 de desembre de 1961

Sr. Josep Carner

Brusselles

Distingit Senyor: Tinc el gust de dirigir-vos personalment aquestes ratlles, després de ser un vell i fervent lector vostre, perquè uns treballs que faig per a una nova editorial barcelonina amb molta empena em presenten en aquest moment l'ocasió de demanar-vos la vostra col·laboració: tinc a les mans uns meravellosos dibuixos de l'escultor Josep Granyer, el nom del qual potser recordareu d'aquells temps del grup dels "Evolucionistes" i de l'Agrupació Courbet. Per editar-los, havia pensat que vós podrieu fer-hi uns petits textos, no pas més de mitja quartilla per a cada un -i n'hi ha cinquanta. Ara bé, permeteu-me que no us parli del tema dels dibuixos i menys encara que no us envii cap fotografia. El que voldria seria poder-vos-els ensenyar, segur que us agradarien.

El que jo us proposo és, no res menys, de venir-vos a veure amb els dibuixos a la maleta i poder parlar amb aquests al davant. També, naturalment, amb l'autorització de poder concretar les condicions econòmiques. Si en principi teniu temps disponible i humor per fer aquest encàrrec, us agrairia infinitament si em poseu un mot per saber si després d'Any Nou us podria trobar a l'adreça on envio aquests mots. Em posaria en camí tot seguit.

Volgueu acceptar el testimoni de l'afecte i l'admiració del vostre affc. (3)

La resposta a aquesta carta fou una petita nota en italià que deixà sorprès totalment JAUME PLA. La seva dona, la dona d'en PLA, era italiana, però CARNER no ho sabia pas; ¿per què, doncs, l'escrivia en aquella llengua? Senzillament perquè li passà pel cap en aquell moment i ho féu. Efectivament, ell no coneixia la procedència italiana de la muller de JAUME PLA i si va contestar l'oferiment del director de LA ROSA VERA amb aquell idioma fou com a mostra, una vegada més, del seu bon humor, originalitat i ingeni:

Ho ricevuto la sua lettera. Tante
buone e belle cose per l'imminente 1962.-
Parto uno di questi giorni per l'Italia:
sarò di ritorno il 9 gennaio 1962, dis-
posto a ricevere la sua visita gentile. In
tanto, vorrei che nel mese prossimo ciascuno
di noi sentisse l'immanenza di nuovi, ful-
genti destini.

J. Carner

Més tard, JAUME PLA va visitar-lo i CARNER, en veure els dibuixos de GRANYER, no dubtà ni un instant de tirar endavant la seva obra.

21 de gener de 1962
Sr. Josep Carner
Brusselles

Estimat i admirat amic: De retorn a casa nostra -la bagnoille es va portar molt bé- ens dura encara la sorpresa i l'agraïment per la vostra acollida. Puc correspondre molt poc a la vostra gentilesa, si no és amb un gran afecte i fent allò que us havia promès: Primer, intentant de localitzar en Joan Draper. I bé, en Cruset us escriurà donant-vos-en l'adreça. Segon, enviant-vos aquest "Anuari de Catalunya" amb el vostre text en prosa i uns versos que potser no teniu tampoc a mà.

Esperem amb una gran il·lusió els vostres textos "d'assaig". Per la meua part, us envio l'índex dels personatges dels dibuixos del Granyer. Permeteu que us digui que aquest, igual que l'editor, estan molt contents de la bona acollida que féreu al llibre projectat. Estem segurs que les Muscs us seran favorables i que els números ho faran per a l'editor, amb les quals coses farem un llibre realment únic.

El record de Madame ens el fa més viu, si hi cap, la lectura de la seva traducció dels vostres versos: les paraules ens porten el so de la seva veu emocionada... Sou prega de transmetre-li la nostra salutació més cordial i afectuosa. I vós volqueu acceptar l'encaixada més emocionada dels vostres amics. (4)

D'aquesta manera s'encetaria una gran amistat entre els dos col·legues, sorgint-ne com a producte el Museu Zoològic (5), llibre amb dibuixos i poemes de GRANYER i CARNER respectivament, editat per Edicions Nauta l'any 1963, un any més tard de la publicació de la seva monografia a LA ROSA VERA: 12 aiguafortis i un autoretrat de Josep Granyer. Monografia que, com veurem, té per protagonistes a dotze animals.

La similitud d'algunes de les bèsties que apareixen en el Museu Zoològic i les de El llibre de les bèsties (1947) de RAMON LLULL, ja esmentat en aquesta tesi, els apropen notablement i demostren de nou la passió de JOSEP GRANYER pel món dels animals.

Del Museu Zoològic, el mateix CARNER en faria la traducció al castellà i la seva muller al francès. El llibre va engrescar de tal manera JOSEP CARNER, que ben aviat es va animar per escriure el Bestiari. I si bé el primer, que s'acabà el vint de maig de 1963, fou un encàrrec, onze mesos més tard apareixeria la nova obra fruit de la pròpia voluntat de CARNER.

El Bestiari l'escribí el 1964. Envià les proves a JAUME PLA el dia primer de març, i per Sant Jordi del mateix any apareixia al mercat.

Quan feia precisament vuitanta anys que JOSEP CARNER havia vingut al món, JAUME PLA el prengué com a model per a fer-li un retrat a la punta seca que illustraria el frontispici del llibre. Val a dir que el retratat

en quedà ben decebut. No s'agradava gens. Tant li va desplaure el dibuix, que envià una carta a l'autor per a fer-lo sabedor del seu parer:

Bernoldgut amic Pla,

He tingut una gran alegria que ha estat caent, en fi, per l'arribada a les seves mans de les fulls zoològiques. M'agradaria saber (però val més no fer cap recerca) si el viatge dels dits paperts ha sofert de "aument", en aquets epocs de l'any, de la correspondència, o del seu embaliam, o d'un o altra tafaner. En fi, com diria aquell

Nunca es tarde cuando elige.

Animo a la imatge. No crec que l'interessat hagi parlat mai una paraula de perill sota el cell, ni ^{fora} ~~propri~~ d'acudir a aquest sistema per a veure-se un personalitat particular davant dels babies. Per a arribar a posar aquesta coscudeta obscura començant a la part - generalment afetada - de la sotabarba, em caldria una mica de desercat de la meua pinça. En fi, si volem anar més, que hi farom! Ja hevia arribat a la convicció d'èsser, d'una manera o altra, indigest per a la majoria de la gent com cal. L'òcul de la cara, encara que no ben exacte, és tolerable. La seva vocació de dibuixant, és evident; i li perdonaré la seva decisió si em deixa afetada, com cal, en el sotabarba. De tota manera, voldria restar amic seu, i veure'l - i si pot ésser amb Missenyra - arribar a tant ^{amb un altre} ~~per a~~ menjar-li, entre altres coses, una sopa de peix a càrrec d'una toledana.

Els meus respects a Madama, i per a voste una abraçada d'aquelles que no deixen silenciosos durant deu minuts.

Els seus amics brasileros

Josep i Emília

De fet, JOSEP CARNER tenia una arteriosclerosi declarada i això li ocasionava moments poc lucids en els quals es deuria encaparrar en imaginar-se una mena de barba que JAUME PLA no intentà plasmar de cap manera. És senzillament el sotabarba o barballera pròpia de l'edat i de la constitució física del seu rostre.

Mostrem aquí una fotocòpia de dit gravat a fi que aquells qui llegiran aquest treball puguin donar la seva pròpia opinió:

JAUME PLA va fer també una fotografia el mateix dia perquè el model no restava un moment quiet i tingué por que no li sortiria prou bé. No va haver de fer-la servir perquè la prova de la punta seca li va plaure i aconseguí donar aquell to vidriós als ulls, propi de les persones de edat avançada.

En el Bestiari, dos assaigistes glossen la figura de CARNER abans dels seus poemes. El primer d'ells és JOAN FUSTER (6), prou conegut de JAUME PLA, i el segon PEDRO LAÍN ENTRALGO (7).

La participació d'una persona castellana en un pròleg al gran poeta català JOSEP CARNER va ser vist a desgrat per un bon nombre de gent que es negaren a comprar el llibre. Entre aquestes persones es trobava JOAN B. CENDRÓS, fundador d'Òmnium Cultural(8), el qual va demostrar el seu descontent amb JAUME PLA escrivint-li unes ratlles sobre el tema.

Primer JAUME PLA, pensant-se que Òmnium Cultural potser prepararia quelcom amb motiu del vuitanta aniversari de CARNER, en féu saber a JOAN B. CENDRÓS del projecte del Bestiari, i aquest li respongué amb una carta fent palès el seu descontent per la col·laboració de LAÍN ENTRALGO en el pròleg.

Ve em el contingut d'ambdues cartes:

*15 de gener de 1964
Sr. J. B. Cendrós
Ciutat*

Distingit Sr.: No sé si O.C. prepara -suposant que li deixin- alguna cosa per a celebrar els 30 anys de Josep Carner. Pel que podés ser, i per tal de saber si us pot ser interessant, volia dir-vos que estic treballant en l'edició de darrera obra del gran poeta. Es tracta d'un extens Bestiari -156 poesies, de 12 a 24 versos-

que ha nascut com a conseqüència del Museu Zoològic que ha il·lustrat J. Granyer. Aquest encàrrec va fer engrescar al poeta per un tema que no havia tractat mai i ha fet una obra molt considerable.

A primers del mes entrant aniré a Brussel·les per arrodonir alguns detalls i per tal de gravar un retrat per aquesta edició. Fencó proposar-li un pròleg de P. Ladrón Entralgo -en castellà- i un altre de Joan Fuster, amb la intenció de donar a l'edició un aire ben explícit d'homenatge. Em sembla, també, que aquests dos noms poden donar un matís molt especial al llibre.

M'ha semblat, repeteixo, que us tenia d'assabentar d'aquest projecte. Espero que si se us acut alguna suggerència no deixareu de fer-me-la arribar.

Aprofita l'ocasió per a saludar-vos atentament (9)

Juan B. Cendrós
Barcelona

Barcelona, 4 de febrer de 1964.

Sr. JAUME PLA
Escoles Pies, 76, 2on., 2na.
BARCELONA (17)

Distingit amic :

He rebut la vostra estimada carta del 15 de gener, que he trobat al retorn d'un viatge.

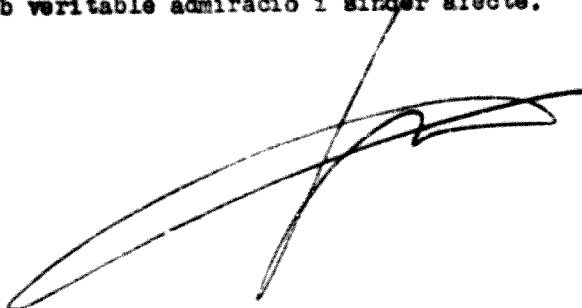
Potser us haureu enterat que, tal com suposeu, preparem un homenatge al poeta Josep Carner en ocasió del seu vuitantè aniversari.

Em dieu que a primers de mes anireu a Brussel·les, i per tant, potser aquesta carta us trobarà absent. Si no fós així, potser ens trobarem a Brussel·les perquè l'homenatge que preparem és imminent.

Ja que em pregunteu que em semblen els dos noms que heu pensat pel llibre del nostre il·lustre poeta, us haig de dir que, francament, el nom castellà el trobo -i el trobem molts- completament desplaçat. No pel nom en el mateix, de tanta anomenada, sinó perquè la seva utilització representa un provincianisme que els catalans hauríem de rebutjar d'una vegada per totes.

No tenim cap necessitat d'utilitzar noms dels homes de parla castellana, que en els millors dels casos són només, respecte el nostre problema i de les humiliacions que sofrim, simplement "no bel.ligerants".

Molt reconegut per la confiança que em demostreu, us saludo, esperant poder veure-us algun dia, amb veritable admiració i sincer afecte.

D/mp.

JAUME PLA, que no li agradava ni li agrada amagar el cap sota l'ala, agafà un full de paper i respongué a JOAN B.CENDRÓS amb aquestes paraules:

12 de febrer de 1964
Sr. Joan B. Cendrós
Ciutat

Distingit amic: De retorn de Brusselles em trobo amb la vostra amable carta del dia 4. Nosaltres vàrem estar amb en Carner el dia del seu aniversari i l'endemà. El retrat el vaig fer el mateix dia dels seus 80 anys: trobo que fa bonic.

Contestant a allò que em sembla més important de la vostra carta, em cal dir que el fet d'haver triat uns certs noms per als pròlegs del BESTIARI no fou degut a l'atzar, sinó a un raonament ben concret i meditat. Provaré d'explicar-me, perquè ja que hem començat un cert intercanvi d'idees val més no deixar-ho a mig camí. Per fer-ho curt, deixeu-me dir que la base del meu raonament és que trobo nefasta la vella política de Catalunya endins. Més clar encara: una actuació hegemònica catalana en tots els rams de l'activitat peninsular em sembla l'ínic camí eficaç. En aquest sentit, i dintre de les meves modestíssimes possibilitats, un dia vaig intentar que

el millor llibre sobre Castella fós publicat per un tal Jaume -Jaume en totes les circumstàncies i a tot arreu- i a Barcelona. No l'othom va comprendre la meua intenció, no és veritat? La sèrie castellana de les Edicions de la Rosa Vera és una col·lecció de noms d'artistes famosos castellans i de bons gravats d'artistes catalans; no sé si la coneixeu: el resultat i l'eficàcia del meu criteri són obvis. En una altra ocasió vaig aconseguir la col·laboració directíssima de la Dirección General de Relaciones Culturales i mercès a la mateixa, les col·leccions de la Rosa Vera -94 gravats i textos catalans, 34 de castellans- es van exposar per tot França, Holanda, Anglaterra, Itàlia i Brasil amb un resultat molt concret, a part d'altres de més difícil reportatge: 48 gravats d'artistes catalans i 48 textos d'escriptors nostres varen passar a formar part de la Biblioteca Nacional de París. Mentretant, us podria citar noms -massa!- de les grans patums del "catclanisme oficial" que no eren capaços de col·laborar en aquesta obra nostra desinteressada i sovint difícil amb una subscripció que costava 180 pessetes mensuals.

En el cas concret d'aquesta edició i d'aquest aniversari, em sembla més provincià de fer-ho en família que no pas d'associar-hi el nom d'un intel·lectual de parla castellana que tindrà la virtut de fer conèixer l'existència, l'obra i el valor d'un poeta entre un públic que altrament se'ns escaparia. El nom de Joan Fuster obeeix al mateix criteri: és un representant dels catalans de l'altra banda de l'Ebre.

En fi, de tot això se'n podria parlar molt. Jo, naturalment, no sóc ni seré mai polític. La política no és el meu ram. Però dedicat a una activitat que transcendeix al públic em sembla elemental de tenir unes certes idees. Les tinc i procuro ser-hi fidel.

Aprofita l'ocasió per saludar-vos cordialment el vostre

(10)

JOAN B.CENDRÓS respongué i clogué aquesta "discussió" amb una altra carta, datada el 20 de febrer del mateix any, en la qual lamentava que JAUME PLA no hagués acceptat les suggerències que en aquella primera carta li demanava, i segueix atacant el fet que un castellà de clares arrels franquistes fos escollit per prologar una obra d'un dels més il·lustres escriptors de la nostra llengua. Un escriptor que va haver d'exiliar-se i que es mantingué fidel al seu poble i a les seves arrels.

La carta de JOAN B.CENDRÓS deia així:

Juan B. Cendrós
Barcelona

Barcelona, 20 de febrer del 1964.

Senyor JAUME PLA
Avda. Dr. Andreu, 48
BARCELONA (6)

Distingit amic :

A la tornada del meu viatge a l'estranger, per tal d'assistir a la Comemoració del 80è Aniversari del nostre gran poeta Josep Carner, trobo la vostra carta del 12 del corrent, que m'apresso a contestar.

Lamento els termes una mica durs de la vostra carta, ja que jo em vaig limitar a fer cas de la vostra frase que textualment diu : "Espero que si se us acut alguna suggerència no deixareu de fer-me-la arribar". Per tant, em demaneu suggerències que jo amb tota bona fe us he donat, sense tenir present que el que desitjaveu era només suggerències que coincidissin amb la vostra manera de pensar. Lamento doncs haver fet cas del que em pensava era dit amb tota bona fe i amistat en part vostra.

Per consegüent no tinc perquè entrar en cap polèmica amb vós i molt menys pel que es refereix a les qüestions delicadíssimes que m'exposcu i que demostren una vegada més com la nostra consciència col·lectiva es veu trastornada pel que hem de sofrir dels nostres adversaris declarats o no declarats.

Només, i prenent com a base la vostra primera carta en el que fa referència a la vostra demanda de suggerències de part meua, em permeto fer-vos-en una altra : la d'il·lustrar un llibre interessantíssim del vostre dilecte amic Lluís Enxàlgo, que porta per títol "Los Valores Morales del Nacional-Sindicalismo", escrit quan el nostre país sofria la més brutal de les embranzides genocides dels homes de parla castellana, entre els quals el vostre amic n'era -i suposo segueix essent-ne- un magnífic representant.

No deixant, però, d'admirar el vostre art i la vostra excel·lent bona fe i esperant deixar cloa amb la present aquesta inútil discussió, que ja no he provocat, us saludo, estimat amic, molt afectuosament.

D/mp.

Juan B. Cendrós
Barcelona

Barcelona, 20 de febrer del 1964.

Senyor JAUME FLA
Avda. Dr. Andreu, 48
BARCELONA (6)

Distingit amic :

A la tornada del meu viatge a l'estranger, per tal d'assistir a la Comemoració del 80è Aniversari del nostre gran poeta Josep Carner, trobo la vostra carta del 12 del corrent, que m'he aplegat a contestar.

Lamento els termes una mica durs de la vostra carta, ja que jo em vaig limitar a fer cas de la vostra frase que textualment diu : "Espero que si se us acut alguna suggerència no deixareu de fer-me-la arribar". Per tant, em demaneu suggerències que jo amb tota bona fe us he donat, sense tenir present que el que desitjaveu era només suggerències que coincidissin amb la vostra manera de pensar. Lamento doncs haver fet cas del que em pensava era dit amb tota bona fe i amistat de part vostra.

Per consegüent no tinc perquè entrar en cap polèmica amb vós i molt menys pel que es refereix a les qüestions delicadíssimes que m'exposcu i que demostren una vegada més com la nostra consciència col·lectiva es veu trastornada pel que hem de sofrir dels nostres adversaris declarats o no declarats.

Només, i prenent com a base la vostra primera carta en el que fa referència a la vostra demanda de suggerències de part meua, em permeto fer-vos-en una altra : la d'il·lustrar un llibre interessantíssim del vostre dilecte amic Lluís Enteralgo, que porta per títol "Los Valores Morales del Nacional-Sindicalismo", escrit quan el nostre país sofria la més brutal de les abans dites genocides dels homes de parla castellana, entre els quals el vostre amic n'era -i suposo segueix essent-ne- un magnífic representant.

No deixant, però, d'admirar el vostre art i la vostra excel·lent bona fe i esperant deixar cosa amb la present aquesta inútil discussió, que jo no he provocat, us saludo, estimat amic, molt afectuosament.

D/np.